

Nederlandse sleutelfiguren in de Irak-crisis

Gepubliceerd: 17 februari 2003 00:43 | Gewijzigd: 14 december 2005 21:04

Wie domineren de Nederlandse besluitvorming in de Irakcrisis? Het publiek kent slechts de politieke hoofdrolspelers. Maar wie zijn hun ambtelijke en diplomatieke adviseurs? Deze krant stelde een rangorde op van sleutelfiguren (drie sterren), personen die dicht bij het vuur zitten (twee sterren), en diplomaten op afstand die door onverwachte wendingen in de Irakcrisis ineens belangrijk kunnen worden (één ster).

Floris van Straaten

Drie sterren

Drie sterren zijn in deze exercitie gereserveerd voor het handjevol mannen - vrouwen ontbreken in dit gezelschap geheel - dat de besluitvorming in de crisis rond Irak beheerst en uitmaakt hoe Nederland reageert op een eventuele oorlog in Irak.

Het gaat in de eerste plaats om premier Jan Peter Balkenende en de ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie, Jaap de Hoop Scheffer en Henk Kamp. Hoewel dit drietal politiek gezien verantwoordelijk is voor het beleid, kan het nauwelijks bogen op ervaring in grote internationale crises. Bovendien zijn ze ook nog demissionair, waardoor hun speelruimte ook in de binnenlandse arena beperkt is. Een van hen, Kamp, is nog maar twee maanden in functie en doet er VROM bij.

De ministers zullen daarom sterk moeten leunen op hun ambtelijke adviseurs. Die komen in de eerste plaats van het ministerie van Buitenlandse Zaken, dat vanouds de leiding heeft in veiligheidspolitieke zaken. Defensie gaat doorgaans pas een hoofdrol spelen als er militair-technische expertise is vereist, zoals bij de levering van Patriots aan Turkije.

Op Buitenlandse Zaken is een sleutelrol weggelegd voor de 54-jarige Hugo Siblesz, sinds twee jaar directeur-generaal politieke zaken. De DGPZ, zoals deze topambtenaar op het departement wordt genoemd, is vanouds de belangrijkste politieke adviseur van de minister. Hij geldt als de primus inter pares onder de ambtenaren op het departement, ook al staat secretaris-generaal Frank Majoor formeel boven hem in de ambtelijke rangorde. Siblesz is ook degene die bij zijn buitenlandse tegenhangers aftast hoe zij de situatie beoordelen. Veelal gebeurt dat direct, met voorbijgaan van ambassades. De DGPZ, die de minister steevast begeleidt op buitenlandse reizen en bij debatten in de Tweede Kamer, voelt zich in zijn element achter de schermen. Hij is scherpzinnig en humoristisch maar schuwt de publiciteit. Siblesz komt uit de realistische school, dat wil zeggen zich sterk bewust van de beperkte diplomatieke mogelijkheden van Nederland als klein land. Ben Bot, tot eind vorig jaar gezant bij de EU in Brussel, schreef daarover al twee decennia geleden: „Het trekken van een eigen lijn, het handhaven van vaste uitgangspunten of principes is meestal een illusie, al zal dat nooit zo openlijk worden toegegeven. Het eigen belang van een kleiner land gebiedt nu eenmaal een aangepast en zich voortdurend conformerend beleid.”

Op het departement van Defensie zijn er naast de minister twee sleutelfiguren. De ene is luitenant-admiraal Luuk Kroon (60), die als chef-defensiestaf (CDS) de schakel vormt tussen de minister en de bevelhebbers van de krijgsmachtdelen. Zodra de minister advies nodig heeft over wat Nederland militair gezien kan doen, wendt hij zich tot Kroon. De CDS, die ruim vier jaar in functie is, speelt bovendien een belangrijke rol bij alle militaire planning. De introverte marineman Kroon is ervaren in het militaire apparaat, maar ook hij heeft tot dusverre nooit een grote internationale crisis meegemaakt. De andere sleutelfiguur op Defensie is Lo Casteleijn (56), de directeur algemene beleidszaken. De PvdA'er Casteleijn, oud-adviseur van Joop den Uyl en Max van der Stoep, is de belangrijkste politieke adviseur van de minister. Casteleijn onderhoudt de contacten met functionarissen als Siblesz en NAVO-ambassadeur Patijn.

Balkenendes eigen ministerie, Algemene Zaken, speelt een relatief bescheiden rol. Toch heeft vooral Balkenende raadsadviseur voor buitenlandse zaken Rob Swartbol, afkomstig van het ministerie van Buitenlandse Zaken, een belangrijke stem in het kapittel. Swartbol is nu niet alleen een voornaam adviseur van Balkenende, maar is ook belangrijk vanwege zijn mediacontacten. Swartbol fluistert tijdens EU-topontmoetingen meereizende journalisten graag in hoezeer leiders als Chirac en Schröder de jeune premier Balkenende serieus nemen.

De samenwerking tussen Balkenende en De Hoop Scheffer die al enkele jaren als vice-fractievoorzitter en fractievoorzitter van het CDA samen optrokken, verloopt soepel. Soepeler in elk geval dan die tussen toenmalig premier Lubbers en minister van Buitenlandse Zaken Van den Broek tijdens de Golfoorlog van 1990-91. „Van den Broek wilde toen niets met AZ te maken hebben“, aldus een vroegere topambtenaar.

Twee sterren

Politici en ambtenaren met twee sterren zitten vlak bij het kringetje waar de belangrijkste beslissingen vallen, maar zijn minder in staat er een eigen stempel op te drukken. Dit geldt bijvoorbeeld voor staatssecretaris Atzo Nicolaï (Europese Zaken). Zijn taak is, binnen de kleine marges die Nederland als klein land heeft, medestanders voor de Nederlandse standpunten te vinden. Staatssecretaris Agnes van Ardenne (Ontwikkelingssamenwerking) kan plotseling een belangrijke rol vervullen als zich humanitaire noodsituaties voordoen en grote vluchtelingenstromen op gang komen. Hun collega Cees van der Knaap (Defensie) gaat over het militaire materieel. Minister Johan Remkes (Binnenlandse Zaken) valt als hoofdverantwoordelijke voor de binnenlandse veiligheid ook in deze categorie.

Ook drie secretarissen-generaal (Wim Kuijken van Algemene Zaken, Frank Majoor van Buitenlandse Zaken en Ton Annink van Defensie) krijgen twee sterren. Ze zitten weliswaar dicht op de besluitvorming, maar hun aandacht wordt door veel andere zaken op hun departementen opgeslokt.

Sommige iets lager ingeschaalde ambtenaren daarentegen zitten wel weer heel dicht bij het vuur, maar hun stem telt minder zwaar dan die van de eerste categorie. Het gaat hier met name om de plaatsvervangend directeur-generaal Politieke Zaken Herman Schaper, doorkneed in NAVO- en VN-zaken, en de directeur-generaal Europese Zaken, Marnix Krop.

Ook Bob Visser, directeur-generaal Beveiligings en Crisisbeheersing op het ministerie van Binnenlandse Zaken en tevens hoofd van het Nationaal Coördinatiecentrum kan zeker tot deze groep worden gerekend. Visser is de spin in het web van de binnenlandse veiligheid die tegenwoordig ook een sterk buitenlandse component heeft. Hij gelooft niet in grootscheepse preventieve bewaking. Deze heeft volgens hem geen zin en past bovendien niet bij een democratie.

Ook de belangrijkste ambassadeurs vallen in deze groep. Hierbij valt de

naam van Michiel Patijn bij de NAVO op. Hij was ooit secretaris-generaal van Defensie voordat hij door de toenmalige VVD-leider Bolkestein in 1994 werd gevraagd staatssecretaris voor Europese Zaken te worden. Later werd hij gepasseerd voor de positie van Europees Commissaris (werd Bolkestein), en voor het ministerschap van Defensie in het tweede paarse kabinet (werd Frank de Grave). Het parachuteren van Patijn bij de NAVO wekte wrevel bij BZ, dat liever eigen kweek heeft.

Andere relevante diplomatieke posities zijn die van Thom de Bruijn bij de Europese Unie in Brussel, Dirk-Jan van den Berg bij de VN (oud-SG van BZ) in New York, en Boudewijn van Eenennaam in Washington. De flamboyante Van Eenennaam maakte begin jaren tachtig naam als dé specialist van het departement in de omstrede kruisrakettenkwesie en was zelf ook vier jaar DGPZ.

Eén ster

De personen met één ster spelen voorsnog geen hoofdrol. Dat kan echter elk moment veranderen. Mocht Nederland besluiten F-16's in te zetten boven Irak, dan wordt de bevelhebber van de luchtmacht, generaal Dick Berlijn, plotseling een sleutelfiguur voor Nederland. Hetzelfde zou gelden voor generaal Urlings, de bevelhebber van de Koninklijke Landmacht, als het komt tot deelname van Nederlandse grondtroepen aan de strijd.

De ambassadeurs in Londen, Parijs en Berlijn zijn op zichzelf belangrijk, omdat de betrekkingen met deze leidende Europese staten voor Nederland zwaar wegen, zeker in tijden van crisis. Maar veel eigen invloed op de vorming van het Nederlandse beleid hebben ze niet.

Ook ambassadeurs, die nu nogal in de luwte zitten, kunnen plotseling uitgroeien tot vooraanstaande spelers. Stel bij voorbeeld dat er honderdduizenden Iraakse vluchtelingen naar het buurland Jordanië komen, dan staat plotseling de Nederlandse gezant in Amman, De Kwaastniet, overigens de enige vrouw op deze lijst, in het middelpunt van de belangstelling. Op het gebied van de humanitaire hulpverlening blaast Nederland immers vanouds zijn partij stevig mee. Nederlandse ambassadeurs in zulke landen worden dan ineens belangrijke schakels voor hun politieke bazen in Den Haag.

Een ondergeschikte maar daarom niet minder cruciale rol vervult brigade-generaal Willem-Jan Jeurissen, die is gestationeerd op het Amerikaanse commandocentrum in Tampa (Florida) van waaruit de oorlogsvoorbereidingen worden gecoördineerd. Hij geeft de militaire verlangens en suggesties van de Amerikanen aan Den Haag door en vice versa.

Niet onbelangrijk zijn ook de woordvoerders van de ministers. Voorlichters als de oud-televisiejournalisten Bart Jochems (BZ) en Eef Brouwers (RVD) bemoeien zich vaak direct met de formulering van het beleid in de slag om de publieke opinie.

Een heel ander geval is dat van ambtenaar Karel Hartogh, de persoonlijk secretaris van minister De Hoop Scheffer. Formeel heeft deze niets in de melk te brokkelen. Maar doordat hij vrijwel permanent de minister vergezelt, ook op de vele lange vliegreizen en bij de meeste belangrijke vergaderingen, weet hij veel en kan hij zich af en toe ook meer beleidsmatige suggesties veroorloven dan menig ander ambtenaar. Het pikante is dat De Hoop Scheffer zelf ook deze baan had voor hij halverwege de jaren tachtig de politiek in ging.

[advertentie]

